

Brytyjskie referendum dotyczące opuszczenia Unii Europejskiej w artykułach prasowych „The Times” w czerwcu 2016 r.*

PATRYK KAŁOWSKI

Instytut Polityki Społecznej, Uniwersytet Warszawski

STRESZCZENIE: *W artykule dokonano analizy artykułów prasowych opublikowanych w dzienniku „The Times” prezentujących kampanię polityków brytyjskich w czerwcu 2016 r., na kilka tygodni przed referendum. Przedstawiono dominującą tematykę tych artykułów. Cztery najczęstsze hasła to: „opinia międzynarodowa”, „gospodarka” oraz „przyszłość po Brexicie” i „imigracja”. W zakończeniu poruszono m.in. kwestię wpływu Brexitu na politykę społeczną.*

SŁOWA KLUCZOWE: *Brexit, Wielka Brytania, „The Times”, referendum, Unia Europejska, przegląd prasy*

Wstęp

Ostatnie czasy przyniosły poważne problemy dla Unii Europejskiej. Do najważniejszych wyzwań należy sprawa wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii (tzw. Brexit). Zgodnie z wynikiem referendum z 23.06.2016 r. Wielka Brytania rezygnuje z członkostwa w strukturach unijnych. Następnym etapem będą negocjacje na temat dalszych stosunków między Wielką Brytanią a UE. Konsekwencje Brexitu będą rozległe w rozmaitych obszarach funkcjonowania Zjednoczonego Królestwa: prawnym, politycznym, społecznym, gospodarczym i innych. Warto wspomnieć, iż Wielka Brytania ma bardzo długi staż członkowski; w struktury Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej EWG weszła w 1973 r., a zatem 45 lat temu.

Brexit budzi wielkie zainteresowanie z wielu powodów. Po pierwsze, jest to wydarzenie bezprecedensowe. Przez wiele lat obserwow-

aliśmy rozrost wspólnot europejskich – EWG, a później UE. Najgorszy możliwy scenariusz zakłada stopniowy rozpad struktur unijnych – efekt domina wywołany Brexitem. W tym przypadku doświadczenia brytyjskie stanowiłyby ważny punkt odniesienia dla innych państw rozważających ten krok (m.in. Front Narodowy we Francji chciałby, aby Francja weszła na „ścieżkę brytyjską”). Po drugie, w Wielkiej Brytanii (oraz Szkocji i Irlandii) przebywa dość liczna Polonia. Sytuacja migrantów z państw unijnych (ponad 900 tys. osób) ulegnie zmianie w wyniku opuszczenia przez Wielką Brytanię struktur unijnych. Po trzecie, warto poznać przyczyny brytyjskiego niezadowolenia i podjęcia takiej decyzji. Po czwarte, Brexit zasługuje na naukową analizę, chociażby ze względu na interesujący charakter tego zjawiska.

Opracowanie przedstawia wyniki kwerendy medialnej w jednej z najważniejszych i najbardziej znanych brytyjskich gazet – „The Ti-

* Wszystkie przytaczane w przypisach artykuły pochodzą z dziennika „The Times” z okresu od 1 do 30 czerwca 2016 r. (dostęp online). „The Times” ukazuje się codziennie, poza niedzielami (w niedzielę wychodzi „bliźniaczy” „The Times on Sunday”). Do analizy wybrane zostały tylko teksty ukazujące się w Londynie, w pierwszym wydaniu gazety (a więc bez tekstów kierowanych do wydań w innych regionów lub edycji). Pominęte zostały listy od czytelników oraz tematy, które pojawiały się już wcześniej (jeśli o danym zagadnieniu pisano przez kilka dni z rzędu, chyba że w późniejszych tekstach pojawiły się ważne informacje, o których warto wspomnieć).

mes”. Obejmuje finał kampanii politycznej (od początku czerwca do 22 czerwca 2016 r.), dzień referendum (23 czerwca 2016 r.) oraz tydzień po nim (24–30 czerwca 2016 r.). Każdą z tych części podzielono na dni, aby tekst był czytelny i przejrzysty. Pod względem orientacji politycznej dziennik jest pismem centrowym oraz konserwatywnym¹.

Prasa brytyjska przed referendum w sprawie opuszczenia przez Wielką Brytanię Unii Europejskiej

1.06.2016 r. – temat dnia: imigracja, sondaż

Głównym tematem dnia była propozycja Borisa Johnsona oraz Michaela Gove’a, dwóch prominentnych przywódców kampanii *Vote Leave*², dotycząca reformy brytyjskiej polityki migracyjnej. Ich wizja zakładała wprowadzenie systemu punktowego i kwotowego, na wzór rozwiązań australijskich, do 3 lat po wyjściu Wielkiej Brytanii z UE³.

Opisano również krótko najważniejsze cechy australijskiego systemu kontroli migracji. W systemie tym przydatność imigrantów jest oceniana w punktach. Do Australii wpuszczane są osoby najbardziej przydatne w najbardziej deficytowych zawodach.

Możliwa implementacja rozwiązań na wzór australijski została skrytykowana przez organizację *Migration Watch UK* już w 2014 r. Zarzuca ona systemowi australijskiemu niedostosowanie do potrzeb i wymogów Zjednoczonego Królestwa oraz duży stopień jego skomplikowania. Ponadto system ten nie obejmuje wszystkich potencjalnych migrantów.

W dniu rozpoczęcia przeglądu prasowego sondaże wskazywały 4% przewagi dla zwolenników opcji *Leave* (czyli 52% poparcia)⁴.

2.06.2016 r. – tematy dnia: gospodarka, imigracja, polityka

Gospodarka brytyjska zwalnia w oczekiwaniu na wynik referendum. Wiele istotnych decyzji jest odkładanych ze względu na niepewność. Popyt wewnętrzny ratuje gospodarkę, zaś ekonomiści obawiają się spadku PKB⁵. Tymczasem M. Gove, jeden z głównych zwolenników Brexitu wskazuje, iż Unia Europejska znacząco obniża brytyjską innowacyjność. Jego zdaniem po opuszczeniu UE możliwy będzie *narodowy plan w celu wejścia do światowej czołówki pod kątem innowacyjności, nauki i edukacji* [tłumaczenie P.K.].

Gove martwi się, że wiele dzisiejszych ważnych, innowacyjnych firm to firmy amerykańskie, jak np. Facebook, Uber czy Google. Wszystkie te trzy spółki odgrywają istotną rolę we współczesnym świecie. Europa nie nadąza za innowacjami zza oceanu i jak dotąd nie stworzyła ich odpowiedników.

W opozycji do tych stwierdzeń autor artykułu prasowego uzasadnia, że gospodarka unijna dobrze sobie radzi pod kątem innowacyjności, zaś Wielka Brytania otrzymuje spore wsparcie finansowe w postaci grantów na cele naukowe z programu unijnego *Horizon 2020*. Autor wskazuje na słabsze strony gospodarki unijnej: niskie nakłady na działalność rozwojowo-naukową i niski stopień urynkowienia nauki (wdrożenia wynalazków i odkryć w biznesie)⁶.

W międzyczasie krytycy Unii Europejskiej sami zostali skrytykowani przez ich politycznych przeciwników z obozu *Remain* (ang. *Zostajemy*), zwolenników utrzymania brytyjskiego członkostwa w UE. George Osborne, minister finansów, zarzuca brak propozycji dotyczących przyszłości gospodarczej, np. umów

¹ Za: https://en.wikipedia.org/wiki/Quality_press, pobrano 28.03.2017.

² W tekście będą używane określenia typu „zwolennicy Brexitu”, „Brexitowcy” (ang. *Brexiters*), *Leave* i inne.

³ E. Francis, *Johnson and Gove pledge to curb immigration after Brexit*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1792711709/C71C57BDA0E04F69PQ/5?accountid=14887>, pobrano 17.02.2017.

⁴ *EU FACT CHECK*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1792711198/C71C57BDA0E04F69PQ/20?accountid=14887>, pobrano 17.02.2017.

⁵ P. Aldrick, *EU referendum stunts manufacturing output*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793126029/3BC355D7268843FFPQ/464?accounted=14887>, pobrano 17.02.2017.

⁶ S. Nixon, *Staying in Europe is the best way to help home-grown entrepreneurs*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793126026/3BC355D7268843FFPQ/479?accountid=14887>, pobrano 17.02.2017.

handlowych, miejsc pracy, podatków. Pojawia się także problem wyjścia Wielkiej Brytanii z rynku UE. Osborne podkreśla, że wiele miejsc pracy zależy właśnie od wymiany handlowej między Wielką Brytanią a Europą kontynentalną. Sprawy wymienione przez Osborne'a zostały określone jako „podstawowe” (*basic*). Zwolennik obozu *Remain* wskazuje, iż bez jakiegokolwiek planu gospodarczego wszelkie marzenia i plany związane z Brexitem są szkodliwe⁷.

Tego samego dnia pojawił się tekst odnoszący się zarówno do gospodarki, jak i do imigracji, będącej jedną z głównych osi sporu między *Leave* a *Remain*. Brexitowcy uważają (niekontrolowaną) imigrację za czynnik szkodliwy, a za jedyny sposób, aby odzyskać nad nią kontrolę, uznają opuszczenie Unii Europejskiej. Jednak ograniczenie migracji miałoby swoje konsekwencje ekonomiczne i polityczne.

Po pierwsze, państwa unijne mogłyby wprowadzić podobne restrykcje wobec migrujących Brytyjczyków.

Po drugie, znacznie zmniejszona migracja kosztowałaby Wielką Brytanię w wieloletniej perspektywie wiele bilionów funtów. Sfinansowaniu tych wydatków sprzyjałoby podniesienie wieku emerytalnego o rok lub obniżenie emerytury państwowej o 300 funtów. Wprowadzenie polityki migracyjnej na wzór australijski mogłoby zmniejszyć bądź nawet całkowicie znieść finansowe skutki ograniczeń migracyjnych⁸.

3.06.2016 r. – tematy dnia: imigracja, przyszłość po Brexicie, opinia międzynarodowa

David Cameron, ówczesny premier Wielkiej Brytanii, chce ograniczyć saldo migracji,

ale nie potrafi podać, kiedy miałyby to się stać. Zaznacza, iż w niektórych przypadkach UE decydowała za Wielką Brytanię w tej kwestii, nie dając Brytyjczykom wypowiedzieć się w tej sprawie. Wskazał też, że gdyby Wielka Brytania nie była już członkiem UE, to byłby za dołączeniem do struktur unijnych na warunkach, jakie wcześniej wynegocjował (mowa tu o specjalnym statusie Wielkiej Brytanii)⁹.

Ostrzega się też brytyjskich polityków przed konsekwencjami Brexitu. Kanclerz Niemiec, Angela Merkel, zwróciła uwagę, że Brexit znacząco osłabi pozycję Wielkiej Brytanii na arenie międzynarodowej. Podkreśliła, że stosunki niemiecko-brytyjskie były zawsze dobre. *Z punktu widzenia wymiany handlowej oraz porozumień handlowych Wielka Brytania powinna pozostać częścią UE* – to osobista opinia kanclerz Niemiec¹⁰.

4.06.2016 r. – tematy dnia: opinia międzynarodowa, imigracja

Większość Niemców uważa, że Brexit nie przyczyni się do osłabienia gospodarki europejskiej. Większe obawy mają banki. Z sondażu wynika, że w ich opinii wspólny rynek jest zagrożony, zaś Brexit może inspirować do opuszczenia Unii inne państwa (co też się stało, choć na razie nikt nie próbuje uruchamiać art. 50 Traktatu z Lizbony)¹¹.

„The Times” podał również informację o przebiegu pierwszej debaty między zwolennikami i przeciwnikami wyjścia z UE. Wskazano na relatywną słabość obozu *Leave*, który nie potrafili wymienić przynajmniej jednego ekonomisty, który popierałby Brexit, zaś ich głównym argumentem była imigracja. *Remain*

⁷ E. Francis et al., *Osborne attacks “uncosted and unworkable” Brexit proposals*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793126032/E86C18E2F2DE43FEPQ/13?accountid=14887>, pobrano 17.02.2017.

⁸ M. Savage et al., *Migrants from EU bad for NHS, schools and housing, say voters: The EU Referendum*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793126140/E86C18E2F2DE43FEPQ/112?accountid=14887>, pobrano 17.02.2017.

⁹ E. Francis et al., *Foreigners get polling cards by mistake after computer glitch: EU referendum*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793529492/2369E54A3C14408FPQ/168?accountid=14887>, pobrano 13.03.2017.

¹⁰ D. Charter, *Merkel breaks silence to warn that Brexit will isolate Britain*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793529632/2369E54A3C14408FPQ/197?accountid=14887>, pobrano 13.03.2017.

¹¹ D. Charter, *Don't leave us now, Germany urges “trustworthy” Britain*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793718264/E8B76FCD8BAC4560PQ/123?accountid=14887>, pobrano 14.03.2017.

zwracali uwagę na ekonomiczne benefity pozostania w Unii¹².

Interesujący jest tekst Malcolma Rifkinda, poruszający problematykę podziału władzy między Londynem a Brukselą¹³. Autor rozpoczął od stwierdzenia, że Wielka Brytania dysponuje wciąż wieloma uprawnieniami istotnymi dla państwa (np. prawo do decydowania o stopach procentowych czy prawo do nakładania danin publicznych na obywateli). Sam wkład finansowy do UE jest relatywnie niewielką kwotą – 1,2% całkowitej kwoty wydatków publicznych. Choć Wielka Brytania zrzekła się części swoich kompetencji na rzecz Brukseli, to w wielu dziedzinach utrata uprawnień była taka sama. Jako dwie najbardziej „wspólnotowione” dziedziny autor wymienił wspólny rynek oraz rolnictwo.

Autor przypomina, że wspólny rynek oraz swoboda przepływu usług są głównymi elementami, dzięki którym Zjednoczone Królestwo jest piątą gospodarką świata. Zwolennikom Brexitu zależy na opuszczeniu UE i Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Przynależność tylko do EOG przy wyjściu z UE wydaje się niemożliwa.

6.06.2016 r. – tematy dnia: polityka, przyszłość po Brexicie, imigracja, sondaż

Kampania prowadzona przez Leave (zwolenników Brexitu) została określona przez Sir Johna Mayora jako „plugawa i kłamliwa” (*squalid and deceitful*). W programie emitowanym przez brytyjską BBC przedstawiciel *Remain* stwierdził, iż kampania za Brexitem jest oparta na nieprawdziwych, niedokładnych i mylnych informacjach¹⁴.

Natomiast *Vote Leave* wysuwał nowe argumenty: twierdził, że w razie pozostania w UE Wielka Brytania może być zmuszona do zapłacenia Brukseli 2,4 bln funtów za nieuregulowane rachunki, wpłaty na rzecz UE (w związku z planowanym zwiększeniem budżetu na rok następny) oraz wkład brytyjski w przyszłe dofinansowania strefy euro. Przeciwnicy *Britain Stronger in Europe* odrzucają ten argument, wskazując na nadzwyczajny status członkowski Wielkiej Brytanii i związane z nim korzyści¹⁵.

Leave ostrzega, że jeśli Wielka Brytania zdecyduje się pozostać w UE, to będzie się zaludniać w znacznie szybszym tempie, niż pokazują to oficjalne statystyki. Szacują one, że populacja UK osiągnie 70 mln osób dopiero w 2027 r.¹⁶.

Kampania obozu *Remain* w sprawie pozostania w UE opierała się na trzech głównych filarach: bezpieczeństwie międzynarodowym, rozwoju gospodarki narodowej oraz autorytecie uznanych środowisk i instytucji międzynarodowych. Zdaniem tego obozu pozostanie w strukturach unijnych musi się wiązać z głębszymi zmianami także w samej Unii. Bez względu na wynik referendum, które odbędzie się 23 czerwca 2016 r., kluczem do sukcesu brytyjskiej gospodarki są wzrost produktywności gospodarki oraz wzrost eksportu. W związku z tym opuszczenie Europy zagroziłoby eksportowi i produktywności w najbliższej przyszłości¹⁷.

Tego dnia w sondażach (YouGov) odnotowano: 45% za Brexitem, 41% za pozostaniem w UE, 11% niezdecydowanych, 3% nie zamierza w ogóle głosować¹⁸.

¹² *Hope vs. Experience: the first television set-pieces of the referendum campaign have showed that Brexiteers are winning on immigration and Remainers on economy*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793719103/E8B76FCD8BAC4560PQ/409?accountid=14887>, pobrano 14.03.2017.

¹³ M. Rifkind, *Are we giving too much sovereignty to Brussels? Certainly not*, <http://search-1proquest1com1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793719267/E8B76FCD8BAC4560PQ/415?accountid=1488>, pobrano 14.03.2017.

¹⁴ S. Coates, *Court jester Johnson is leading squalid campaign, blasts Major*, <http://search1proquest-1com1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793863788/964B1A4F493149C4PQ/126?accountid=14887>, pobrano 16.03.2017.

¹⁵ L. Fisher, *Britain „faces a Pounds 2bn bill from Brussels if we stay”*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793863438/964B1A4F493149C4PQ/125?accountid=14887>, pobrano 16.03.2017.

¹⁶ L. Fisher, *Brexit camp warns of 80m population*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793863853/964B1A4F493149C4PQ/138?accountid=14887>, pobrano 16.03.2017.

¹⁷ R. Carr, *EU referendum tests families, friends and notions of ourselves: Sir Carr R. argues that staying in an improved union is the only way to go*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793863972/964B1A4F493149C4PQ/482?accountid=14887>, pobrano 16.03.2017.

¹⁸ S. Coates, *Court...*, op. cit.

7.06.2016 – tematy dnia: opinia międzynarodowa, sondaż

Jednym z sojuszników obozu *Remain* jest Roberto Azavedo, szef Światowej Organizacji Handlu (WTO). Przestrzega on, że w razie Brexitu Wielka Brytania będzie potrzebowała dziesiątków lat, aby na nowo ustalić swoją pozycję w międzynarodowym handlu i wynegocjować nowe porozumienia. W tekście podkreślono szacowane rozmiary szkód wywołane Brexitem: utrata 820 tys. miejsc pracy oraz spadek salda handlu o 200 bln funtów¹⁹.

Martin Lewis zwraca uwagę, że wyniki referendum – pozostanie w UE lub wyjście z niej – są ryzykowne, choć pozostanie w Unii jest bezpieczniejszą opcją. To wybór między złem i mniejszym złem. Referendum w sprawie wyjścia Wielkiej Brytanii z UE będzie miało także swoje odzwierciedlenie w polityce imigracyjnej, ekonomii, bezpieczeństwie, suwerenności oraz w bezpieczeństwie kraju. Jego rzeczywiste skutki są nieznanne i trudne do oszacowania. Głosowanie za Brexitem jest bardziej ryzykowne i wiąże się z większą niepewnością, ale nie można też powiedzieć, że UK nie skorzysta na tym w długim okresie. Głos za pozostaniem w UE to głos za utrzymaniem obecnego poziomu bezpieczeństwa ekonomicznego kraju. Autor podkreśla również, że głosowanie za pozostaniem w UE jest obciążone również ryzykiem, choć mniejszym niż w przypadku Brexitu. Zachęcił do udziału w referendum²⁰.

Sondaż z tego dnia dla „The Times” wskazuje, iż *Remain* zdobyło 1 p.p. przewagi nad *Leave*. Opcja pozostania w UE – 43%, wyjścia – 42%, niezdecydowani – 11%, nie będą głosować – 4%. Z kolei sondaż ICM wskazuje na 5 p.p. przewagi dla *Leave*. Natomiast z sondażu YouGov wynika, że połowa respondentów

sympatyzujących z Torysami jest za Brexitem, podobnie jak brytyjska klasa pracująca (ang. *working-class voters*)²¹.

8.06.2016 – tematy dnia: polityka, gospodarka (ekonomia)

Remain oskarża *Leave* o brak planu i „gospodarcze fantazje”²². Podczas drugiej debaty jeden z Brexitowców, Nigel Farage, przyznał, iż w odwecie za Brexit na towary brytyjskie mogą zostać nałożone cła²³. Zdaniem Davida Camerona Farage jest gotowy poświęcić miejsca pracy i wszystko inne, aby tylko wyprowadzić Wielką Brytanię z UE. Ostrzegł też, że w razie Brexitu Szkoci (w większości pronijni) mogą ponownie dążyć do niepodległości.

Tego dnia opublikowano również tekst Davida Younga, byłego ministra handlu i przemysłu oraz byłego doradcy Davida Camerona. Young przywołuje opinie ekonomistów, którzy sądzą, że gdyby Wielka Brytania zniosła wszystkie umowy i porozumienia handlowe, to w długim okresie PKB wzrósłby o 4%. Jego zdaniem w dzisiejszym świecie umowy handlowe nie są tak bardzo potrzebne, gdyż rośnie udział handlu internetowego. Ponadto w dniu opuszczenia UE Wielka Brytania stanie się jej największym partnerem handlowym. Wyjście z Unii oznaczać będzie suwerenność kształtowania własnych stosunków handlowych.

Na przykładzie zagadnienia konkurencji Young wskazał na różnice prawne między brytyjskim systemem prawnym, opartym na koncepcji prawa naturalnego (*common law*) a systemem europejskim. W prawie brytyjskim dozwolone jest wszystko, co nie jest prawnie zabronione. Z kolei w systemie europejskim, wywodzącym się z Kodeksu Napoleona, za dozwolone uznaje się tylko to, na co pozwala prawo. Autor pokazuje, jak istotnym impulsem

¹⁹ E. Francis, *Exports would take decades to get over Brexit, says trade chief: THE EU REFERENDUM*, <http://search1proquest1com1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794088609/49305EB55B4B4FC4PQ/100?accountid=14887>, pobrano 20.03.2017.

²⁰ M. Lewis, *No right answer in game of chance*, <http://search1proquest1com1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794088717/E9118C74BF3142C5PQ/121?accountid=14887>, pobrano 20.03.2017.

²¹ S. Coates, *Campaign to leave is more honest, say voters*, <http://search1proquest1com1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794088819/49305EB55B4B4FC4PQ/98?accountid=14887>, pobrano 20.03.2017.

²² E. Francis, *Hague accuses Leave of fantasy economics*, <http://search1proquest1com1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794354569/4AFAC14A21554CC8PQ/113?accountid=14887>, pobrano 20.03.2017.

²³ *Leaders' debate: the key moments*, <http://search1proquest1com1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794357272/4AFAC14A21554CC8PQ/115?accountid=14887>, pobrano 20.03.2017.

rozwojowym jest samo podejście prawne do tego zagadnienia. Sam jednoznacznie opowiada się za opuszczeniem UE²⁴.

9.06.2016 – tematy dnia: polityka, gospodarka, opinia międzynarodowa

Ciąg dalszy oskarżania *Leave* o prowadzenie nieczystej kampanii. Tym razem Sarah Wollaston dzieli się swoimi obserwacjami na temat kampanii uprawianej przez *Leave* i *Remain*. Skupia się na wątkach dotyczących brytyjskiej służby zdrowia (NHS). Stawia tezę, że *Leave* w tym zakresie świadomie wprowadza w błąd, gdyż silna gospodarka przekłada się na należyście finansowaną i sprawną służbę zdrowia. Według niej Brexit będzie mieć poważne negatywne konsekwencje gospodarcze, które odbiją się na jakości opieki medycznej. Będą także problemy związane z dużą liczbą „zagranicznych” lekarzy. Można się spodziewać, że po Brexicie znaczna część tej grupy wyjedzie z Wielkiej Brytanii.

Autorka wskazuje, że Unia zrobiła wiele, aby promować zdrowie w różnych obszarach życia (np. jakość wody czy powietrza). Wielka Brytania zdecydowanie korzysta też na finansowaniu badań naukowych przez UE. Wpłaca 11% budżetu przeznaczanego na ten cel, a otrzymuje 16% całej kwoty (dane za artykułem prasowym; „The Times” nie podaje źródła – przyp. P.K.). Autorka sądzi, że Brexit osłabi jakość usług publicznych w Wielkiej Brytanii. Samą kampanię wokół Brexitu określa jako uszczypliwą i wysoce polaryzującą społeczeństwo (w oryginale: *acrimonius and divisive*).

Autorka sytuuje się w obozie zwolenników pozostania w UE i wskazuje, że w toku debaty publicznej ukazano stopień rozdzielności między instytucjami UE, mającymi pewną kontrolę nad UK a instytucjami brytyjskimi. W przypadku pozostania w UE zaleca zweryfikowanie tych relacji²⁵.

W swoim artykule Simon Nixon wzywa do zaprzestania myślenia o niektórych miejscach pracy jako „brytyjskich” i patrzeć na nie jako na „europejskie miejsca pracy”. Nixon skupia się w nim na przemianach świata pracy w Wielkiej Brytanii. Dołączenie do Unii Europejskiej w 1973 r. spowodowało otwarcie się na Europę. Zwolennicy Brexitu podważają jedną z głównych zasad Wspólnoty: swobodę przepływu osób. Zdaniem autora bez tej zasady istnienie jednolitego, wspólnego rynku jest zagrożone, gdyż jest on pewną konsekwencją swobody przepływu dóbr i usług. Właśnie dzięki tym swobodom londyńskie City stało się centrum finansowym Europy. Zwolennicy Brexitu chcą zatem pogrzebać dorobek ostatnich 20–30 lat, ale jednocześnie chcą korzystać z wolnego rynku bez otwarcia swoich granic i miejsc pracy, zgodnie z zasadą swobody przepływu osób.

Zdaniem Nixona świat pracy uległ pan-europeizacji. To już nie są „brytyjskie miejsca pracy”, ale „europejskie miejsca pracy” zlokalizowane w Wielkiej Brytanii. Przyczyną tej przemiany jest strefa euro i wspólny rynek. Imigracja do Wielkiej Brytanii jest sukcesem, ponieważ oznacza, że ludzie chcą wiązać z tym krajem nadzieje i swoją przyszłość.

Imigrują nie tylko ludzie, ale także kapitał. Inwestycje są powiązane z handlem. Utrata dzisiejszych inwestycji wiąże się z utratą części zysków z handlu w przyszłości. Brexit wpłynie negatywnie na produktywność i płace. Pociągnie za sobą utratę „europejskich miejsc pracy” oraz inwestycji. Wrócą one z powrotem do UE i nie będą już dostępne dla Brytyjczyków.

W dotychczasowym dyskursie medialnym zdecydowanie dominowały artykuły dotyczące *Vote Leave*. Nixon nie opowiedział się jednoznacznie, po której jest stronie, ale retoryka pro*Remain* jest bardzo wyraźna²⁶.

²⁴ D. Young, *Ignore the WTO – we'd be better out with Brexit* David Young, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794354909/4AFAC14A21554CC8PQ/306?accountid=14887>, pobrano 20.03.2017.

²⁵ S. Wollaston, *Leave's health claims are shameful*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794771508/3CBBDC6D7C4048ECPQ/92?accountid=14887>, pobrano 21.03.2017.

²⁶ S. Nixon, *Stop thinking about jobs as British and realize that they are European*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794771226/3CBBDC6D7C4048ECPQ/507?accountid=14887>, pobrano 21.03.2017.

Z kolei Szwecja zaapelowała do Wielkiej Brytanii, aby nie opuszczała Unii, argumentując apel obawami o jakość wzajemnych relacji handlowych oraz gospodarcze skutki Brexitu²⁷.

10.06.2016 – tematy dnia: imigracja, gospodarka

Po raz kolejny pojawia się tekst dotyczący imigracji. Najnowsze dane dotyczące migracji cytowane w tym tekście wskazują, że w ciągu ostatniej dekady do Wielkiej Brytanii przybyło 2 mln migrantów z państw unijnych oraz 1,5 mln osób spoza Unii. *Vote Leave* uważa, że tylko wyjście z UE spowoduje, iż Wielka Brytania odzyska kontrolę nad swoimi granicami.

Lord Green of Deddington, dyrektor Migration Watch UK podkreśla, że jest to olbrzymia skala migracji, zaś dalszy pobyt w UE blokuje możliwość przeciwdziałania napływowi ludności z krajów europejskich, które mają trudności gospodarcze.

„The Times” wskazuje też, że brytyjska ochrona zdrowia jest bardziej uzależniona od pracowników spoza UE, niż unijnych, którzy stanowią zaledwie 10% wszystkich lekarzy i tylko 4% pielęgniarek. Wzrost populacji, nasilony na skutek intensywnych migracji do Wielkiej Brytanii, powoduje, że konieczne stają się dodatkowe inwestycje w służbę zdrowia²⁸.

Z kolei P. Aldrick przestrzega przed socjalnymi konsekwencjami Brexitu: nawet 5,5 tys. funtów mogą stracić niektóre rodziny do 2020 r. z powodu utraty uprawnień do świadczeń socjalnych i zwolnień podatkowych²⁹.

11.06.2016 – tematy dnia: opinia międzynarodowa, przyszłość po Brexicie

Niemcy dobitnie uświadamiają Wielkiej Brytanii, że głos za Brexitem to głos za wyjściem ze wspólnego rynku. Niemiecki minister

finansów (Schauble) uważa jednak, że mimo wszystko UE poradzi sobie z brytyjskim problemem. Z kolei Brexutowcy twierdzą, iż to UE bardziej potrzebuje Wielkiej Brytanii niż odwrotnie – wiele państw strefy euro ma kłopoty gospodarcze³⁰.

13.06.2016 – tematy dnia: polityka, opinia międzynarodowa

Torysi i laburzyści to główne stronnictwa polityczne w Wielkiej Brytanii. Torysi opowiadają się za opuszczeniem Unii Europejskiej, zaś laburzyści za pozostaniem w Unii. Niestety, tradycyjny elektorat laburzystów masowo zwraca się ku wyjściu z UE³¹. Brakuje wyraźnej odpowiedzi na główny argument *Vote Leave*, że tylko wyjście z Unii może przywrócić kontrolę nad Wielką Brytanią i oddać ją we władanie Brytyjczykom.

„The Times” wskazuje dwa argumenty, które nie są wyraźnie artykułowane przez najważniejszych przywódców obozu *Remain*. Pierwszy z nich zakłada, że istnieje zaledwie kilka wiarygodnych, realnych scenariuszy postbrexitowych, w których możliwe jest drastyczne zmniejszenie imigracji, ponieważ dostęp do wspólnego, unijnego rynku jest niemal w 100% zależny od przestrzegania zasady swobody przepływu osób przez Wielką Brytanię. Drugi argument skupia się na imigracji jako na przyprawach inwestycji i pracy, które przekładają się na wzrost gospodarczy, co prowadzi do lepszego finansowania usług publicznych³².

Nie kończą się ostrzeżenia płynące ze strony prominentnych przedstawicieli polityki unijnej. Przewodniczący Rady Europejskiej (Donald Tusk) ostrzegł Wielką Brytanię, że w razie Brexitu Brytyjczyków czeka co najmniej siedem lat niepewności. Dwa lata zajmą negocja-

²⁷ G. Swerling, *Don't leave us this way, say Swedes as EU vote looms*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794771063/C5002CD34A8F467EPQ/526?accountid=14887>, pobrano 21.03.2017.

²⁸ R. Ford, *Battle of the bulge: 2 million EU migrants arrive in decade: Plenty of zingers (and howlers) but who won the great debate?*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1795438432/AF0CE5FCB2C24FB3PQ/89?accountid=14887>, pobrano 22.03.2017.

²⁹ P. Aldrick, *Poor families 'will pay cost of leaving EU*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1795439305/AF0CE5FCB2C24FB3PQ/556?accountid=14887>, pobrano 22.03.2017.

³⁰ A. Hall, *Germany's EU threat to Britain: Vote Brexit and you lose single market access*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1795618289/C4C1381C7E9433DPQ/3?accountid=14887>, pobrano 22.03.2017.

³¹ E. Francis, *Corbyn launches rescue bid as Labour supporters flood Brexit camp: Corbyn steps up to lead all-out drive for Remain campaign*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1795830280/D76F16672C3C44F9PQ/1?accountid=14887>, pobrano 23.03.2017.

³² *Corbyn Not Credible: It is still not clear where the Labour leader stands on Europe*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1795829890/D76F16672C3C44F9PQ/308?accountid=14887>, pobrano 23.03.2017.

cje w sprawie określenia nowych stosunków UK-UE. Przyjęte ustalenia muszą zostać potwierdzone i zaakceptowane przez wszystkie państwa członkowskie, co może potrwać nawet 5 lat bez żadnej gwarancji, że zapadną pozytywne decyzje.

David Cameron, ówczesny premier Wielkiej Brytanii, powiedział, że proces negocjacji nowych relacji pochłonie czas, energię i wysiłek, które można byłoby lepiej spożytkować niż na długotrwałe i trudne rozmowy o statusie Wielkiej Brytanii w Europie i stosunkach między Wielką Brytanią a UE³³.

Z kolei jeden z konserwatywnych parlamentarzystów brytyjskich uważa, że nie ma jednoznacznej odpowiedzi na pytanie: *To Leave or not to Leave (Remain)?*, parafrazujące szekspirowskie *To be or not to be?*. Obie strony podają różne argumenty, choć przykładowo główny argument *Vote Leave*, jakoby Wielka Brytania miałaby zyskać 350 mln funtów tygodniowo w wyniku Brexitu jest uznawany za kłamstwo.

Królewski Skarbiec (*Treasury*) oszacował ekonomiczny wpływ Brexitu na krajową gospodarkę. Opuszczenie Unii Europejskiej spowoduje krótkookresowy szok gospodarczy, który objawi się m.in. pogorszeniem się standardów życia oraz osłabieniem aktywności ekonomicznej. W dłuższym okresie możliwe korzyści wynikające z Brexitu zostaną przyćmione przez straty wynikłe z utraty dostępu do wspólnego, unijnego rynku.

Autor uważa, że kontrola, jaką Wielka Brytania zyska po Brexicie, jest iluzoryczna. Nadal będzie ona zależna od Unii, która będzie ważnym jej partnerem i będzie mieć wpływ na sytuację Wielkiej Brytanii. Do tego Brexit spowoduje utratę jakiegokolwiek wpływu Brytyjczyków na to, co dzieje się we Wspólnocie.

Choć Brexit pozwoli na lepszą kontrolę nad migracjami do Wielkiej Brytanii, to nie

będzie możliwe utrzymanie brytyjskiego członkostwa we wspólnym rynku bez zapewnienia przynajmniej ograniczonego otwarcia granic i możliwości przepływu towarów, usług oraz ludzi (pracy). Jest to w interesie samych Brytyjczyków, którzy pracują lub chcą pracować w krajach UE³⁴.

14.06.2016 – tematy dnia: polityka, imigracja, sondaż, gospodarka

Vote Leave – zwolennicy Brexitu prezentują nowy argument: niezależność można uzyskać tylko przez opuszczenie UE, która narzuca za dużo rozwiązań prawnych (75% prawa w Wielkiej Brytanii to normy i zasady unijne).

W odpowiedzi na te argumenty David Cameron stwierdził, że opuszczenie UE niewiele zmieni w sytuacji Wielkiej Brytanii. Aby prowadzić handel z krajami unijnymi, Wielka Brytania i tak musiałaby dopasowywać się do prawa i standardów unijnych³⁵.

W swojej antyimigracyjnej narracji Brexitowcy pomijają korzyści płynące z migracji dla systemów podatkowego oraz zabezpieczenia społecznego. Imigranci unijni znacznie rzadziej pobierają zasiłki i często pracują w zawodach, których Brytyjczycy nie chcą wykonywać, np. jako pielęgniarzy czy budowlańcy.

Ograniczenie imigracji, jako jeden z celów postbrexitowej Wielkiej Brytanii, będzie się wiązać z problemami gospodarczymi: nie tylko z początkowym szokiem, ale także z koniecznością cięć wydatków budżetowych i podwyżką podatków. Właśnie przed tym zabezpiecza Wielką Brytanię pozytywny gospodarczy wkład imigrantów³⁶.

Wśród argumentów za wyjściem z UE pojawił się zarzut niedemokratyczności w samej Unii. Parlament brytyjski nie będzie w stanie powstrzymać migracji z krajów dotkniętych kryzysem. Z tego powodu najubożsi mieszkań-

³³ E. Francis, *Brexit 'would cause at least seven years of uncertainty'*: THE EU REFERENDUM, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1795830056/D76F16672C3C44F9PQ/153?accountid=14887>, pobrano 23.03.2017.

³⁴ A. Tyrie, *Sacrificing influence and control is not a price worth paying: Comment*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1795830255/D76F16672C3C44F9PQ/173?accountid=14887>, pobrano 23.03.2017.

³⁵ *Half of British laws come from Brussels: Fact or fiction?*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796135804/A6E53AA33BC44584PQ/30?accountid=14887>, pobrano 23.03.2017.

³⁶ D. Aaronovitch, *Let's look at the facts: slamming the door shut would damage Britain: REMAIN*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796136445/836B097966194364PQ/146?accountid=14887>, pobrano 23.03.2017.

cy Wielkiej Brytanii będą mieli trudności w dostępie do pracy czy szkół³⁷.

Podano również informację, że zwolennicy Brexitu dają gwarancję utrzymania dotychczasowego poziomu ochrony socjalnej pracowników³⁸.

Według najnowszych sondaży *Leave* i opcja wystąpienia z UE ma więcej zwolenników niż opcja *Remain*³⁹.

15.06.2016 – tematy dnia: gospodarka

Wielka Brytania to jedna z najprężniejszych gospodarek w Europie. Tak było przed przystąpieniem do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, w okresie członkostwa w EWG oraz po przekształceniu się EWG w UE po 1993 r. Znaczącą rolę w tym procesie rozwoju gospodarczego UK odegrał handel z krajami wspólnot europejskich, ale też z krajami Commonwealthu (np. Nową Zelandią). Wielkość eksportu do krajów unijnych spada (z 55% w 1999 r. do 44,5% w 2014 r.). Bardzo długi jest też proces zawierania porozumień handlowych przez UE. Dotychczas udało się je podpisać tylko z Kanadą, ale musi ono jeszcze zostać zaakceptowane przez wszystkie państwa członkowskie. Dlatego M. Gove (*Leave*) postuluje, aby Wielka Brytania opuściła zarówno UE, jak też wspólny rynek, ograniczany nadmiarem uregulowań prawnych oraz swobodą przepływu osób. Ograniczeniem rozwoju handlu w Europie jest również konkurencja, np. ze strony Chin.

Prognozy ekonomiczne Królewskiego Skarbcza nie ułatwiają decyzji w sprawie Brexitu. Wskazują one, że Wielka Brytania będzie mieć

trudności gospodarcze zarówno w krótkim, jak i długim okresie⁴⁰.

Szykowane są plany budżetu na wypadek Brexitu. G. Osborne zamierza zmniejszać wydatki i podwyższać podatki. *Leave* pokazuje pierwsze plany postbrexitowe: ustawę o zniesieniu VAT za energię elektryczną oraz ustawę o dodatkowych funduszach na ochronę zdrowia⁴¹.

Brexit spowoduje także kolejne wydatki, np. na dopłaty dla brytyjskich rolników, wspierające ich konkurencyjność w Europie.

Według szacunków prof. ekonomii Miniforda, koszty członkostwa Wielkiej Brytanii w Unii Europejskiej to strata od 11% do 38% brytyjskiego PKB⁴².

Obecny oraz poprzedni minister finansów przestrzegają przed głosowaniem za Brexitem. Wystąpienie z UE oznacza bowiem podwyżki podatków, cięcia świadczeń, obniżenie standardu życia, niższe płace, mniej miejsc pracy, ograniczenia w handlu i inwestycjach⁴³.

16.06.2016 – tematy dnia: sprawy wewnętrzne, Unia Europejska

Trzy lata temu, proponując referendum w sprawie Brexitu, David Cameron wskazał wspólny rynek jako główny argument przemawiający za pozostaniem w Unii Europejskiej. W chwili obecnej podkreśla przede wszystkim bezpieczeństwo, jakie daje Wielkiej Brytanii członkostwo w UE. Pojawiły się bowiem nowe zagrożenia: Państwo Islamskie, wojna w Syrii, kryzys na Ukrainie. Wielka Brytania, pozostając poza strefą Schengen, utrzymała kontrolę nad swoimi granicami. Wycho-

³⁷ T. Montgomerie, *We need an alliance of separate states not one nation state called Europe: LEAVE*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796135994/836B097966194364PQ/157?accountid=14887>, pobrano 23.03.2017.

³⁸ G. Stuart et al., *Workers' rights will be safe after Brexit*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796136296/836B097966194364PQ/401?accountid=14887>, pobrano 23.03.2017.

³⁹ S. Coates, *Britain on course for Brexit after poll surge: Seven-point lead in record YouGov survey EU referendum*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796136083/A6E53AA33BC44584PQ/3?accountid=14887>, pobrano 23.03.2017.

⁴⁰ P. Aldrick, *EU trade – deal or no deal?*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796797844/21C99AEF5D3B4E13PQ/6?accountid=14887>, pobrano 24.03.2017.

⁴¹ E. Francis, *Osborne to raise taxes if voters go for Brexit: Emergency budget 'would put 2p on basic rate' Tory threat to scupper emergency cuts*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796797031/21C99AEF5D3B4E13PQ/21?accountid=14887>, pobrano 24.03.2017.

⁴² D. Charter, *Is it worth it? The true price of union*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796807490/21C99AEF5D3B4E13PQ/42?accountid=14887>, pobrano 24.03.2017.

⁴³ G. Osborne et al., *Economy will pay heavy price for a vote to Leave*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796797076/21C99AEF5D3B4E13PQ/154?accountid=14887>, pobrano 24.03.2017.

dząc z UE, straciłaby część wpływu na sprawy międzynarodowe⁴⁴.

Zwolennik Brexitu, M. Gove, krytykuje Unię Europejską. Twierdzi on, że Unia stała się antydemokratyczna i neguje wartości, na których opiera się integracja europejska, m.in. właśnie demokrację. Irytuje go supremacja oraz ostateczność Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Krytykuje Unię m.in. za to, że Komisja Europejskiej przewodzi człowiek, który spowodował, że Luksemburg jest rajem podatkowym dla osób o niejasnych źródłach dochodów⁴⁵.

W tym kontekście przeciwnicy opuszczenia struktur unijnych podkreślają, że Brexit zamknie Wielkiej Brytanii możliwość udziału w reformowaniu UE od wewnątrz i eliminowania istniejących w niej problemów.

17.06.2016 – tematy dnia: problem Szkocji, opinia międzynarodowa

Premier Szkocji, Nicola Sturgeon, rozważa różne możliwości utrzymania Szkocji w UE w razie zwycięstwa *Vote Leave*. Jedną z nich jest kolejne referendum niepodległościowe i rozmowy z Brukselą w sprawie utrzymania szkockiego członkostwa w Unii, mimo Brexitu. Szkoci są w przeważającej części pronijni⁴⁶.

Z kolei przed głosowaniem za wyjściem z UE ostrzega także Bill Gates, znany filantrop, były szef Microsoftu, który w liście do „The Times” podkreślił atuty Wielkiej Brytanii, m.in. doskonale uniwersytety, innowacyjność, świetną opiekę zdrowotną. Opuszczenie wspólnego rynku sprawi, że Wielka Brytania będzie mniej atrakcyjnym krajem do inwestowania. Zachęcał do pozostania w Unii: *Europa*

*jest silniejsza z Wielką Brytanią u boku – i odwrotnie – Wielka Brytania jest silniejsza, bardziej wpływową jako członek UE*⁴⁷.

18.06.2016 – tematy dnia: opinia międzynarodowa

Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW) ostrzega, że Brexit szybko obniży standard życia brytyjskich rodzin. W każdym scenariuszu przedstawionym przez Fundusz gospodarka brytyjska będzie słabła. *Vote Leave* uważa iż MFW, wspierany przez Unię Europejską, nie powinien zajmować stanowiska w sprawie Brexitu, zwłaszcza tak blisko dnia referendum w tej sprawie⁴⁸.

20.06.2016 – tematy dnia: przyszłość po Brexicie, opinia międzynarodowa, gospodarka

W razie zwycięstwa opcji *Leave* Wielka Brytania będzie mieć trzy możliwości działań:

- zachowanie dostępu do wspólnego rynku na zasadach podobnych do przyjętych w Norwegii lub Szwajcarii,
- zawieranie dwustronnych porozumień handlowych zbliżonych do umowy zawartej między UE a Kanadą,
- prowadzenie handlu na zasadach Światowej Organizacji Handlu (WTO).

Pierwsza opcja oznacza dotychczasową otwartość granic dla obywateli Unii Europejskiej, na co nie godzą się liderzy *Vote Leave*, Michael Gove i Boris Johnson, którzy proponują, aby Wielka Brytania opuściła wspólny rynek⁴⁹.

Z kolei zwolennicy Brexitu zyskali cennego sojusznika: Baracka Obamę, obecnie już byłego prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki. Jednak Kongres amerykański uważa, że

⁴⁴ D. Charter, *Security and the world stage*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797087045/931FB07824A9482BPQ/16?accountid=14887>, pobrano 24.03.2017.

⁴⁵ M. Gove, *Would you now vote to join? If not, then why opt to stay in?: COMMENT Gove M. says the big question is whether we control the EU or whether it is in control of us*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797119094/931FB07824A9482BPQ/76?accountid=14887>, pobrano 24.03.2017.

⁴⁶ G. Keate et al., *Sturgeon will talk to Brussels about staying in EU if Britain votes Leave*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797494823/A97FB264B0A44BFDPQ/95?accountid=14887>, pobrano 24.03.2017.

⁴⁷ E. Francis et al., *Europe links were key to my \$1bn funding, Gates warns: THE EU REFERENDUM*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797494495/A97FB264B0A44BFDPQ/65?accountid=14887>, pobrano 24.03.2017.

⁴⁸ P. Aldrick, *Brexit 'will make families poorer within one year'*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797659267/3C871B3E0F2246D4PQ/286?accountid=14887>, pobrano 24.03.2017.

⁴⁹ S. Coates et al., *Canada model most likely for UK*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797851018/FC2B0771E1654CA5PQ/150?accountid=14887>, pobrano 24.03.2017.

Stany Zjednoczone nie powinny mieszać się w sprawę brytyjskie⁵⁰.

W tym wydaniu „The Times” pojawił się tekst, który daje argument na rzecz *Vote Leave*. To opinie, że Unia Europejska przekształciła się z unii gospodarczej w unię monetarną i polityczną, a w efekcie zatraciła zdolność wzrostu gospodarczego. W tym czasie państwa, takie jak Japonia, Nowa Zelandia czy Australia, działające poza organizacjami unifikującymi światowy handel, osiągają sukcesy gospodarcze. Wielka Brytania także ma szansę na sukces gospodarczy, ale musi wyjść z UE i otworzyć się na świat⁵¹.

21.06.2016 – tematy dnia: sondaż

Na dwa dni przed dniem referendum ukazał się nowy sondaż, który wskazuje na nieznaczne prowadzenie *Leave* – 44% głosów w stosunku do 42% głosów dla przeciwników *Brexitu*. 9% nie wie, jak zagłosuje, a 4% nie będzie głosować w ogóle⁵².

22.06.2016 – tematy dnia: przyszłość po Brexicie

Brexit może osłabić pozycję londyńskiego City w świecie ekonomicznym. Według Mathilde Lemoine, głównej ekonomistki banku Edmond de Rothschild w razie *Brexitu* Londyn może utracić prawo prowadzenia handlu w unijnej walucie. Autorka uważa jednak, że dalsze rozliczanie transakcji handlowych w euro nie jest sytuacją normalną⁵³.

W opinii jednego z przedsiębiorców brytyjskich Sir Jamesa Dysona, wzywającego do wyjścia z UE, Wielka Brytania nie ma wpływu na Unię Europejską, gdyż nie da się pogodzić sprzecznych interesów tak dużej liczby zrzeszonych w niej państw. Ratunkiem dla Wielkiej

Brytanii jest otwarcie się na świat, co Dyson pokazuje na przykładzie własnej firmy, jednej z największych w UK. Transakcje z krajami UE to tylko 16% działalności jego spółki. Jego zdaniem ograniczanie kontaktów handlowych tylko do krajów UE nie ma ani moralnego, ani ekonomicznego uzasadnienia. Przyznaje, że imigracja jest potrzebna i korzystna, ale wymaga kontroli⁵⁴.

Prasa brytyjska w dniu referendum w sprawie opuszczenia przez Wielką Brytanię Unii Europejskiej

23.06.2016 – tematy dnia: Unia Europejska, sondaż

Cisza wyborcza spowodowała, że w tym dniu w „The Times” było niewiele tekstów dotyczących *Brexitu*.

Finałowy sondaż wskazuje na niewielkie zwycięstwo *Leave* (51% do 49%)⁵⁵. Wynik ten okazał się bardzo zbliżony do rzeczywistego: 51,89% *Leave* – 48,11% *Remain*⁵⁶. Niewielka przewaga zwolenników opuszczenia UE sprawia, że nowy rząd brytyjski nie uzyskał w wynikach sondaży wyraźnego potwierdzenia dla *Brexitu*.

Zwolennicy opcji *Leave* wskazują, że USA oraz Unia Europejska są skoncentrowane na własnych problemach. Ich systemy władzy są zablokowane. W Unii uwidacznia się konflikt interesów między państwami członkowskimi. Dochodzą do tego trudności w rozliczaniu odpowiedzialności. Jeśli Wielka Brytania wyjdzie ze struktur unijnych, to może uniknąć angażowania się w powyższe problemy. Będzie też w stanie szybko dostosowywać się do aktualnej rzeczywistości i nawiązywać nowe

⁵⁰ S. Coates, *Congress rebukes Obama over Brexit*, dostęp online: <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797851187/FC2B0771E1654CA5PQ/178?accountid=14887>, pobrano 24.03.2017.

⁵¹ M. Ridley, *An exciting world is waiting outside the EU: If we don't go global on Thursday, we'll condemn ourselves to joining a painful project to turn a continent into a country*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797850698/FC2B0771E1654CA5PQ/291?accountid=14887>, pobrano 24.03.2017.

⁵² S. Coates et al., *Disunited Kingdom: families at war as Leave takes back the lead*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1798205151/4E89EA7339E4E4APQ/152?accountid=14887>, pobrano 25.03.2017.

⁵³ *London could lose right to euro trading after Brexit*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1798645917/15E4BFC6CA6046E0PQ/597?accountid=14887>, pobrano 25.03.2017.

⁵⁴ J. Dyson, *It's our last chance. To remain would be an act of self-harm*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1798645885/15E4BFC6CA6046E0PQ/169?accountid=14887>, pobrano 25.03.2017.

⁵⁵ E. Francis, *Final polls leave Britain's future on a knife edge: Leaders make their final pleas*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1798958095/F03A0667C74B4F59PQ/3?accountid=14887>, pobrano 25.03.2017.

⁵⁶ Wynik rzeczywisty za: https://pl.wikipedia.org/wiki/Referendum_w_Wielkiej_Brytanii_w_2016_roku, pobrano 29.03.2017.

kontakty handlowe oraz porozumienia. Łatwiej też będzie rozliczać polityków brytyjskich, gdyż ich porażki będą tylko ich winą, bez możliwości zrzucania jej na UE.

Swoboda przepływu usług została przedstawiona jako narzędzie pozyskiwania tanciej siły roboczej. Strefę euro uznano za głównego sprawcę problemów gospodarczych państw Europy Południowej. Co ważne, autor nie uzasadnia powyższych stwierdzeń. Stawia tylko tezy, bez próby ich argumentowania⁵⁷.

W wydaniu dziennym „The Times” ukazało się oficjalne stanowisko redakcji pisma na temat Brexitu. Stwierdzono w nim, że Europie grozi rozpad, jeżeli będzie dalej dążyć do pogłębiania integracji. Takie ostrzeżenia padają również na samym szczycie unijnej hierarchii, gdzie zdecydowano, że Europa będzie podlegać zmianom bez względu na wynik brytyjskiego referendum.

„The Times” określił się jako gazeta pro-unijna, opowiadająca się za *Remain*. Ostatnie sondaże pokazują, że jest to opcja tak samo prawdopodobna, jak i *Leave*. Dzieli je niewielka różnica w liczbie zwolenników.

„The Times” podaje kilka prawdopodobnych konsekwencji zwycięstwa *Leave*. Są to: szybka reakcja rynków finansowych, zdominowanie unijnych agend przez problemy Brexitu i relacji między UE a UK przez najbliższe 2 lata, nasilenie ruchów antyunijnych i pokrewnych we Francji, Holandii, na Węgrzech i we Włoszech, gdyż zyskają one inspirację do wysunięcia podobnych żądań.

„The Times” stwierdza, że nawet niewielkie zwycięstwo *Remain* oznaczać będzie brak zgody Wielkiej Brytanii na dalsze pogłębianie integracji europejskiej⁵⁸.

Prasa brytyjska w tygodniu następującym po dniu referendum w sprawie opuszczenia przez Wielką Brytanię Unii Europejskiej

25.06.2016 – temat dnia: przyszłość po Brexicie, UE, polityka

Nie milkną echa niedawnego referendum. We Francji Marine Le Pen (Front Narodowy) obiecuje Francuzom, że jeśli tylko wygra wybory, to przeprowadzi referendum w sprawie pozostania Francji w Unii. Podobnie wyowiada się holenderski polityk Geert Wilders⁵⁹.

Dziennikarze z „The Times” zastanawiają się nad nowym kształtem relacji handlowych między Wielką Brytanią i Unią Europejską. Po Brexicie mogłyby one wyglądać podobnie, jak ma to miejsce w przypadku Norwegii, Kanady lub Szwajcarii. Norwegia, która przyjęła prawo UE, korzysta ze wspólnego rynku, swobody przepływu osób, ale nie bierze udziału w procesie podejmowania decyzji. Szwajcaria zachowała wolny handel i prowadzi transakcje handlowe na podstawie licznych, szczegółowych porozumień bilateralnych. Kanada zaś dąży do zawarcia z UE porozumienia CETA – jednej, szerokiej umowy regulującej wszystkie obszary współpracy handlowej. Unia skłania się ku modelowi kanadyjskiemu⁶⁰.

Unijni przywódcy opowiadają się za jak najszybszym rozpoczęciem procedury opuszczenia UE przez Wielką Brytanię, choć nie jest ona jeszcze określona⁶¹. Premier Cameron poddaje się do dymisji, a w Partii Pracy trwają rozliczenia⁶².

⁵⁷ T. Montgomerie, *If we don't break free today, we never will: The EU and US have paralysed political systems where it's almost impossible to get anything done. Britain can be different*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1798958065/F03A0667C74B4F59PQ/314?accountid=14887>, pobrano 25.03.2017.

⁵⁸ *Day of Breckoning: However Britain votes today, change is coming to Europe. The bureaucrats in Brussels must embrace it or be swept away*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1798957891/F03A0667C74B4F59PQ/340?accountid=14887>, pobrano 25.03.2017.

⁵⁹ Ch. Bremner, *What's next -- Brexit, Nextit, Czexit?*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799332918/DD6602925B4B4F2FPQ/244?accountid=14887>, pobrano 26.03.2017.

⁶⁰ D. Charter et al., *Brussels is ready to drive a hard bargain on free trade: Norway, Canada and Switzerland offer some chastening lessons*, write Charter D. and Waterfield B., <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799333052/DD6602925B4B4F2FPQ/229?accountid=14887>, pobrano 26.03.2017.

⁶¹ S. Coates et al., *Leave resists Brussels call for Britain to go quickly*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799333298/DD6602925B4B4F2FPQ/49?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

⁶² *Forward Without Rancour: Brexit's full impact on Britain's identity and role in the world will take years to gauge, but there is no turning back*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799332181/DD6602925B4B4F2FPQ/448?accountid=14887>, pobrano 26.03.2017.

W „The Times” ukazał się komentarz dziennikarza ekonomicznego Philipa Aldricka. Stawia on tezę, że opowiedzenie się Brytyjczyków za Brexitem mogło być sposobem na rozładowanie frustracji i gniewu tej części społeczeństwa brytyjskiego, która sprzeciwia się m.in. globalizacji i imigracji. W rezultacie wyniku referendum brytyjska waluta straciła znacznie na wartości. Cenę za Brexit zapłacą najubożsi, którzy najboleśniej odczują wzrost kosztów utrzymania.

Wielka Brytania potrzebuje nowego ładu handlowego. Zbudowanie go wymaga jednak czasu. Umowa handlowa UE z Kanadą była negocjowana przez 7 lat. Czasu wymaga jeszcze jej ratyfikowanie przez kraje członkowskie. Grenlandia, która w 1985 r. opuściła Unię Europejską, potrzebowała 3 lat na zawarcie porozumienia w zakresie praw do połowu ryb. Tym samym Europa wciąż będzie jeszcze dominować w życiu politycznym i społecznym Wielkiej Brytanii, ale w inny sposób niż dotychczas.

Brexit oznacza zmiany także w Europie. Nieunikniona jest zmiana formuły funkcjonowania UE lub stopniowego odchodzenia od unii. Aktualnie, pod względem gospodarczym, to Wielka Brytania jest stroną przegraną⁶³.

Referendum i poprzedzająca je kampania spolaryzowały społeczeństwo brytyjskie. Młodzi ludzie są bardziej pronijni niż emeryci, którzy częściej są zwolennikami wyjścia z Unii Europejskiej. Na następcy premiera Davida Camerona będzie spoczywać zadanie zjednoczenia zwolenników obydwu opcji⁶⁴.

27.06.2016 – tematy dnia: opinia międzynarodowa, sprawy wewnętrzne

Donald Trump, prezydent USA stawia tezę, że główną przyczyną Brexitu jest imigracja. Zapewnił o dalszych, przyjaznych stosunkach między USA i Wielką Brytanią⁶⁵.

Niezadowolenie z imigracji zauważalne jest na ulicach brytyjskich miast. Dochodzi do rasistowskich ataków, wymierzonych głównie w muzułmanów i Polaków⁶⁶.

W apelu do parlamentarzystów o jedność – mimo różnych poglądów w sprawie Brexitu – podkreślono, że jako reprezentanci wyborców powinni oni spełnić wolę suwerena wyrażoną w referendum⁶⁷.

Pojawiają się problemy związane z procedurą Brexitu. Nie ma podstawy prawnej dla wyjścia z UE. Samo referendum jest tu niewystarczające. Zwolennicy opuszczenia Unii obawiają się, że pronijna większość w parlamencie może zablokować uchwalenie niezbędnych ustaw⁶⁸.

Eksperci z Institute for Government szacują, iż sam Brexit będzie trwać około 10 lat⁶⁹.

28.06.2016 – tematy dnia: sprawy wewnętrzne, przyszłość po Brexicie, UE

Następcą Davida Camerona może zostać Theresa May. Ma ona największe poparcie Torysów⁷⁰.

Powstanie specjalna grupa doradcza ds. Brexitu. Jej celem jest przygotowanie różnych wariantów przebiegu procesu opuszczania struktur unijnych oraz doradztwo negocjacyj-

⁶³ P. Aldrick, *The poorest voted for Brexit, now they will bear the brunt of the cost*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799332268/DD6602925B4B4F2FPQ/662?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

⁶⁴ R. Bennett, *Old and young, rich and poor are divided like never before: Voting patterns reveal deep fault lines - and the scale of the task to reunite Britain*, reports Bennett Rosemary, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799333290/DD6602925B4B4F2FPQ/304?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

⁶⁵ G. Whittell, *Immigration will soon kill off the EU, says Trump*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799521058/12900C2612F746FFPQ/3?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

⁶⁶ S. O’Neil, *Poles and Muslims are targeted amid sudden rise in hate crime: News Brexit: around Britain*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799521696/12900C2612F746FFPQ/140?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

⁶⁷ A. Leadsom A., *MPs must unite and implement the people’s wishes*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799521351/12900C2612F746FFPQ/60?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

⁶⁸ L. Fisher, *MPs could still vote against Brexit*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799521246/12900C2612F746FFPQ/101?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

⁶⁹ *Westminster told it will take decade to unpick laws*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799521783/12900C2612F746FFPQ/111?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

⁷⁰ S. Coates et al., *May is Tory favourite after surge in support: Javid and Crabb consider joint leadership bid... but poll puts May in prime position*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799809211/96979FC639184029PQ/11?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

ne dla nowej premier. Do kompetencji tego zespołu należeć będzie również doradztwo w sprawach handlowych. Nie będzie miał on jednak żadnych uprawnień decyzyjnych⁷¹.

Przed opuszczeniem UE Wielka Brytania będzie musiała rozwiązać problem brytyjskich rolników. Brexit pozbawia ich dostępu do unijnych dopłat, czego skutkiem może być niższa konkurencyjność brytyjskich produktów rolnych. Ich eksport do krajów UE zostanie obłożony cłem. Stąd też pojawia się propozycja przygotowania krajowego programu dopłat dla rolników⁷².

Po Brexicie w UE może pojawić się problem stosowania języka angielskiego, jako jednego z trzech podstawowych języków stosowanych w Unii. Co prawda za oficjalne uznaje się 23 języki krajów członkowskich, ale najczęściej używany jest język angielski, niemiecki i francuski. Zgodnie z unijnymi regulacjami język oficjalny powinien być zgłoszony przez przynajmniej jedno posługujące się nim państwo. Oficjalnie językiem angielskim posługuje się tylko Wielka Brytania. Po jej wyjściu z UE język ten nie będzie spełniał powyższego kryterium⁷³.

29.06.2016 – tematy dnia: imigracja, sprawy wewnętrzne

Politycy brytyjscy, w tym David Cameron, chcą ograniczenia imigracji z Unii Europejskiej do Wielkiej Brytanii. Wskazują, że jest to warunek prowadzenia wszelkich rozmów z UE na temat ewentualnego pozostania Brytyjczyków we wspólnym rynku.

Boris Johnson opowiada się zarówno za ograniczeniem migracji, jak i za utrzymaniem

Wielkiej Brytanii we wspólnym rynku. Natomiast Angela Merkel domaga się od Wielkiej Brytanii dokonania wyboru: albo ograniczenie imigracji, albo pozostanie we wspólnym rynku⁷⁴.

George Osborne, brytyjski minister finansów zwrócił uwagę, że obecnie w celu ochrony handlu z kontynentalną Europą Wielka Brytania musiałaby nadal wpłacać pieniądze do unijnego budżetu oraz zezwalać na nieograniczoną imigrację obywateli UE. Z tego powodu rząd brytyjski powinien przywrócić się zasadom współpracy Norwegii i Szwajcarii z Unią Europejską, gdyż Brytyjczycy nie mogą sobie bowiem pozwolić na utratę rynku europejskiego⁷⁵.

Brytyjczycy po referendum zaczęli wykazywać większe zainteresowanie emigracją. Są gotowi wyemigrować do innych krajów Europy, aby nadal korzystać z unijnej swobody przepływu osób⁷⁶.

Publicysta Roger Boyes uważa, że o zasadach Brexitu Wielka Brytania powinna rozmawiać raczej z Angelą Merkel aniżeli z Jean-Claudem Junckerem. Junckerowi zależy na utrzymaniu spójności Unii przez przykładne „ukaranie” Wielkiej Brytanii za Brexit, natomiast w interesie A. Merkel jest odejście Wielkiej Brytanii z UE, bo to wzmocni dominację Niemiec. Dla Merkel Wielka Brytania jest ważna, ale jednocześnie dostrzega ona, że w najbliższym czasie przed Unią Europejską staną problemy kolejnych państw, w których narastają dyskusje o wystąpieniu z Unii: Francji i Włoch⁷⁷.

W trakcie negocjacji związanych z Brexitem może pojawić się problem Londynu, któ-

⁷¹ J. Sherman et al., *Letwin will lead Brexit unit of top civil servants*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799809467/96979FC639184029PQ/39?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

⁷² D. Charter, *Farmers ask Treasury to match Pounds 3bn EU subsidies*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799809458/120F28290F494689PQ/127?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

⁷³ Ch. Bremner, *Take your language with you, British told*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799810315/96979FC639184029PQ/16?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

⁷⁴ E. Francis, *Cameron's migration ultimatum: EU must allow numbers to be curbed in Britain*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800116633/96A46A85C8B948A6PQ/2?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

⁷⁵ S. Coates, *Protecting trade will come at a price, claims Osborne*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800116638/96A46A85C8B948A6PQ/82?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

⁷⁶ S. O'Neill, *Surge in Britons keen to move abroad*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800117638/96A46A85C8B948A6PQ/138?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

⁷⁷ R. Boyes, *We should ignore Juncker and talk to Merkel: Unlike the EU chief, Germany's pragmatic chancellor knows this isn't the time for punishment*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800106665/198A8085FE8494CPQ/325?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

rego mieszkańcy domagają się specjalnego statusu w relacjach z Unią Europejską. Burmistrz miasta, Sadiq Khan zwrócił się z apelem, aby londyńczycy mieli wpływ na negocjowanie warunków opuszczania Unii⁷⁸.

30.06.2016 – tematy dnia: przyszłość po Brexicie

W UE pojawia się problem Szkocji, która w referendum opowiedziała się za pozostaniem we Wspólnocie. Część państw unijnych stoi na stanowisku, że partnerem do rozmów o warunkach Brexitu może być wyłącznie Wielka Brytania. Niektóre z nich, jak np. Hiszpania, obawiają się precedensu, który może wzmocnić tendencje separatystyczne (np. w Katalonii). Inne rządy dopuszczają możliwość prowadzenia rozmów także ze Szkocją i odrębnie dla tego kraju ustalać warunki pozostania w UE⁷⁹.

Nowy brytyjski premier i rząd muszą się skoncentrować na realizacji procesu wychodzenia ze struktur unijnych. Należy sformułować pewne nienegocjowalne zasady i obligatoryjne warunki, które były wskazywane jako kluczowe w kampanii *Vote Leave*. Podstawowe z nich to: rezygnacja z zasady swobodnego przepływu osób, przywrócenie nadrzędności brytyjskiego prawa i sądów, ochrona praw pracowniczych, zniesienie VAT na paliwa stosowane w gospodarstwach domowych⁸⁰.

Pojawiają się dwie możliwe ścieżki Brexitu: *Near-In* (jak najbliższej) i *Far-Out* (jak najdalej). Każda z nich niesie dla Wielkiej Brytanii zarówno pozytywne, jak i negatywne konsekwencje. Pierwsza skupia się na zachowaniu jak największej liczby przywilejów i korzyści czerpanych z UE, druga zaś oznacza wycofanie się z UE i przynajmniej tymczasową, do czasu wynegocjowania nowego porozumienia, organizację handlu między Wielką Brytanią a Unią na podstawie zasad Światowej Organizacji Handlu.

Pierwszy model w zasadzie niewiele różni się od pozostania w UE, co nie spełnia oczekiwań Brytyjczyków głosujących na *Leave*. Drugi model na razie pozostaje nieo określony⁸¹.

Podsumowanie analizy prasowej

Zaprezentowana analiza prasy brytyjskiej (dziennik „The Times”) objęła okres finału kampanii politycznej poprzedzającej referendum w sprawie wystąpienia Wielkiej Brytanii z UE, sam dzień referendum oraz krótki okres postreferendalny (od 1 do 30 czerwca 2016 r.). Dominującą stroną przekazu medialnego byli zwolennicy wyjścia z UE (*Vote Leave*).

Głównymi tematami powiązanych z problematyką Brexitu były: imigracja (jako główny argument za wyjściem z UE), ostrzeżenia przed Brexitem (i jego możliwe konsekwencje) oraz polityka krajowa (wzajemna walka polityczna *Leave* i *Remain*).

Analiza częstotliwości występowania „tematów dnia”

Lista „tematów dnia” składa się z dziewięciu pozycji. Stanowią ją (w kolejności od pierwszego analizowanego tekstu): imigracja, sondaż, polityka, gospodarka, przyszłość po Brexicie, opinia międzynarodowa, sprawy wewnętrzne, Unia Europejska, problem Szkocji.

Hasło „**imigracja**” występowało w odniesieniu do artykułów na temat szeroko rozumianej imigracji do Wielkiej Brytanii zarówno z krajów unijnych, jak i pozaunijnych. Pojawiło się ono osiem razy.

Hasło „**sondaż**” wskazuje na obecność w danym wydaniu „The Times” wyników badań sondażowych na temat Brexitu. W okresie przedreferendalnym pojawiło się ono sześć razy.

Hasło „**gospodarka**” oznacza teksty dotyczące tematyki gospodarczej. Pojawiło się ono dziewięć razy.

⁷⁸ Lea R. et al., *London needs its freedom, argues mayor*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800106203/198A8085FE8494CPQ/493?accountid=14887>, pobrano 27.03.2017.

⁷⁹ B. Waterfield, *...but Juncker still welcomes Sturgeon with open arms*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800375848/97FB35B3D5414DD6PQ/150?accountid=14887>, pobrano 28.03.2017.

⁸⁰ T. Montgomerie, *New Tory leader must stick to the Brexit vision: From immigration control to NHS money, the Leave campaign made its position clear. The next PM must follow its lead*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800376581/97FB35B3D5414DD6PQ/372?accountid=14887>, pobrano 28.03.2017.

⁸¹ S. Nixon, *Near-In or Far-Out? Both options will result in pain for the UK*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800377258/97FB35B3D5414DD6PQ/549?accountid=14887>, pobrano 28.03.2017.

Hasło „**polityka**” to teksty dotyczące szeroko rozumianej walki politycznej, wymiany argumentów, debaty. Pojawiło się ono siedem razy.

Hasło „**przyszłość po Brexicie**” zostało przyporządkowane do tych tekstów, które dotyczyły przyszłych relacji brytyjsko-unijnych. Było to w ośmiu wydaniach dziennych pisma.

Hasło „**opinia międzynarodowa**” oznacza stanowisko lub komentarz znanych polityków zagranicznych lub przedstawicieli instytucji (np. dyrektora Światowej Organizacji Handlu). Pojawiło się jako „temat dnia” dziesięć razy.

Hasło „**sprawy wewnętrzne**” dotyczyło tekstów nie zawsze związanych wprost z problematyką Brexitu (np. eskalacja rasizmu w Wielkiej Brytanii) – pojawiło się cztery razy.

Hasło „**Unia Europejska**” oznacza teksty odnoszące się do działań unijnych powiązanych z Brexitem lub krytyki UE. Hasło to pojawiło się cztery razy.

Hasło „**problem Szkocji**” odnosi się do wzrostu tendencji niepodległościowych w Szkocji wywołanych Brexitem. Ten „temat dnia” pojawił się raz.

Wśród wyróżnionych „tematów dnia” trzy najczęściej występujące w analizowanych tekstach to: opinia międzynarodowa, gospodarka oraz przyszłość po Brexicie i imigracja. Warto przypomnieć, że imigracja była głównym wątkiem kampanii za wyjściem z UE prowadzonej przez *Vote Leave*. Walka polityczna była jednym z częstszych „tematów dnia”, natomiast do najrzadziej pojawiających się należą: Unia Europejska, sprawy wewnętrzne oraz problem Szkocji.

Podsumowanie

Brexit, czyli wyjście Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej, jest nowym wyzwaniem dla polityk publicznych oraz całości polityki unijnej. Jest wydarzeniem, które może okazać się początkiem rozpadu UE (lub jej gruntownej reformy) i przyczyną secesji Szkocji.

W artykule zwrócono uwagę tylko na fragment medialnej prezentacji tego tematu. Pod kątem zawartości artykułów prasowych po-

wiązanych z Brexitem przeanalizowano wszystkie dzienne wydania gazety „The Times” (jednej z najważniejszych na brytyjskim rynku prasowym) z czerwca 2016 r. Każde wydanie dzienne zostało opisane przez kilka haseł będących „tematami dnia” – głównymi kategoriami informacji.

Warto dodać, że w zgromadzonych materiałach kwestia Polaków pozostających w Wielkiej Brytanii pojawiła się tylko raz.

Zakończenie

Analiza doniesień prasowych skłania do zadania dwóch pytań.

Po pierwsze, czy i na ile problematyka unijnych regulacji w zakresie polityki społecznej (np. równe prawa socjalne Brytyjczyków i pracujących w tym kraju obywateli z pozostałych państw członkowskich UE) miała znaczenie w debacie referendalnej?

Po drugie, czy zmieniające się nastawienie społeczeństwa brytyjskiego do napływowych pracowników z Polski (omawiane szeroko w polskich mediach) znalazło odzwierciedlenie w debacie referendalnej i czy miało ono jakiegokolwiek znaczenie dla ostatecznego wyniku głosowania?

Odpowiedzi na te pytania stanowią komentarz do zaprezentowanego materiału prasowego.

Temat migracji pracowników unijnych do Wielkiej Brytanii stanowił ważną oś sporu między *Vote Leave* a *Remain*. Z punktu widzenia polityki społecznej skutki Brexitu w obszarach takich jak migracja czy prawa pracownicze, są najważniejszą częścią sporu między tymi dwiema frakcjami politycznymi. Przekaz medialny dotyczył bardziej imigracji niż postulowanych rozwiązań.

W artykułach prasowych sugerowano, że po Brexicie może dojść do zmiany modelu polityki migracyjnej Wielkiej Brytanii. Pojawił się także argument demograficzny: imigracja przyczynia się do znacznego przyrostu naturalnego i zwiększenia tempa przyrostu liczby ludności Wielkiej Brytanii.

Wielka Brytania będzie mieć zatem coraz więcej zobowiązań prawnych (np. ubezpieczenia społeczne, emerytury, świadczenia socjal-

ne) wobec migrantów, którzy nie są obywatelami brytyjskimi. Jednocześnie imigranci z krajów UE mają wkład w brytyjski system emerytalny i część z nich może swoją emeryturę odbierać np. w Polsce (w ramach koordynacji systemów świadczeń społecznych).

Drugą osią sporu jest wpływ Unii Europejskiej na Zjednoczone Królestwo. Wzajemne związki między Wielką Brytanią a UE przyczyniły się do powstania w Zjednoczonym Królestwie wielu nowych miejsc pracy, których utrzymanie zależy od tego, czy Wielka Brytania pozostanie w UE.

Malcolm Rifkind wskazał, że najbardziej „zeuropeizowanymi” dziedzinami polityki brytyjskiej są wspólny rynek oraz rolnictwo. Podkreślał, że to właśnie dzięki wspólnemu rynkowi Wielka Brytania stała się piątą gospodarką świata. Wyjście z UE osłabi pozycję gospodarczą Wielkiej Brytanii, chociaż nie wiadomo, jak mocno i na jak długo. Wymiana handlowa między UK a UE już teraz słabnie (choć wciąż jest znacząca). Dodatkowo osłabia ją skomplikowany i długotrwały proces zawierania porozumień handlowych między UE a innymi państwami.

Poza problemami gospodarczymi wyjście z UE przyniesie osłabienie jakości usług publicznych. To rzadko podnoszony problem, ale nie jest on nierealny. W wyniku Brexitu z Wielkiej Brytanii wyjedzie część lekarzy niebędących Brytyjczykami, co osłabi dostęp do służby zdrowia w tym kraju. Co prawda brytyjska służba zdrowia zależy bardziej od pracowników spoza UE niż unijnych, lecz Brexit może osłabić atrakcyjność Wielkiej Brytanii także dla imigrantów z krajów pozaeuropejskich.

Wśród gospodarczych konsekwencji Brexitu należy wskazać obniżenie standardu życia

oraz wynagrodzeń. Wielka Brytania może także utracić część własnego terytorium – prounijną Szkocję, która może wystąpić z unii łączącej te państwa.

Wyjście Brytyjczyków ze struktur unijnych będzie mieć poważny wpływ nie tylko na Wielką Brytanię, ale i na Unię Europejską. Prawa pracowników-imigrantów powinny pozostać zagwarantowane przynajmniej w okresie przejściowym. Należy liczyć się z tym, że po wystąpieniu z Unii Wielka Brytania będzie miała znacznie większą swobodę i zapewne ograniczy dostęp do instytucji socjalnych dla osób, które nie są jej obywatelami.

W analizowanych materiałach odnoszono się do zagadnień polityki publicznej i planów reform. Brexit będzie bowiem wyzwaniem nie tylko dla polityki publicznej Wielkiej Brytanii, ale także dla UE.

Polskie media poruszają kwestię wzrostu negatywnego nastawienia do Polaków przebywających w Wielkiej Brytanii⁸². Analiza doniesień medialnych z „The Times” tylko raz wskazała na antypolski incydent (wzrost liczby ataków na Polaków i Muzułmanów i to po referendum).

Retoryka antyimigracyjna była często stosowana przez zwolenników Brexitu. Na pewno miało to znaczenie dla wyniku referendum, gdyż sam Brexit spowodowany był m.in. wzrostem niechęci wobec UE, ze szczególnie krytycznym nastawieniem do swobody przepływu ludzi i usług.

W ramach UE możemy domagać się przestrzegania praw polskich obywateli na emigracji. Dlatego w interesie Polski jest aktywny udział w negocjacjach związanych z Brexitem dla zapewnienia imigrantom godnych warunków pracy i prawa do pracy jako podstawowych praw człowieka.

⁸² W ostatnich dniach pojawiło się przynajmniej kilka publikacji w mediach internetowych, które dotyczą sytuacji Polaków na Wyspach w kontekście Brexitu. Na przykład: *Karczewski: będziemy dbać, by Polacy na Wyspach mieli zagwarantowane prawa socjalne*, PAP, <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/ue/karczewski-bedziemy-dbac-by-polacy-na-wyspach-mieli-zagwarantowane-prawa-socjalne/6dzw5z>, data publikacji 29.03.2017 r., pobrano 26.04.2017; *Wiceszef MSZ: uruchomienie Brexitu nie powinno być pretekstem do zmiany sytuacji Polaków na Wyspach*, PAP, <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/ue/wiceszef-msz-uruchomienie-brexitu-nie-powinno-byc-pretekstem-do-zmiany-sytuacji/8j7nny>, data publikacji 29.03.2017 r., pobrano 26.04.2017; J. Majcherek, *W izolacji*, <http://fakty.interia.pl/opinie/majcherek/news-w-izolacji,nId,2386357>, data publikacji 25.04.2017 r., pobrano 26.04.2017.

LITERATURA

- Aaronovitch D., *Let's look at the facts: slamming the door shut would damage Britain: REMAIN*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796136445/836B097966194364PQ/146?accountid=14887>, data publikacji 14.06.2016, pobrano 23.03.2017.
- Aldrick P., *Brexit 'will make families poorer within one year'*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797659267/3C871B3E0F2246D4PQ/286?accountid=14887>, data publikacji 18.06.2016, pobrano 24.03.2017.
- Aldrick P., *EU referendum stunts manufacturing output*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793126029/3BC355D7268843FFPQ/464?accountid=14887>, data publikacji 2.06.2016, pobrano 17.02.2017.
- Aldrick P., *EU trade -- deal or no deal?*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796797844/21C99AEF5D3B4E13PQ/6?accountid=14887>, data publikacji 15.06.2016, pobrano 24.03.2017.
- Aldrick P., *Poor families 'will pay cost of leaving EU'*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1795439305/AF0CE5FCB2C24FB3PQ/556?accountid=14887>, data publikacji 10.06.2016, pobrano 22.03.2017.
- Aldrick P., *The poorest voted for Brexit, now they will bear the brunt of the cost*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799332268/DD6602925B4B4F2FPQ/662?accountid=14887>, data publikacji 25.06.2016, pobrano 27.03.2017.
- Bennett R., *Old and young, rich and poor are divided like never before: Voting patterns reveal deep fault lines -- and the scale of the task to reunite Britain, reports Rosemary Bennett*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799333290/DD6602925B4B4F2FPQ/304?accountid=14887>, data publikacji 25.06.2016, pobrano 27.03.2017.
- Boyes R., *We should ignore Juncker and talk to Merkel: Unlike the EU chief, Germany's pragmatic chancellor knows this isn't the time for punishment*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800106665/198A8085FE8494CPQ/325?accountid=14887>, data publikacji 29.06.2016, pobrano 27.03.2017.
- Bremner Ch., *Please Leave, we don't want you, says French left*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793528957/2369E54A3C14408FPQ/198?accountid=14887>, data publikacji 3.06.2017, pobrano 13.03.2017.
- Bremner Ch., *What's next - Frexit, Nexit, Czexit?*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799332918/DD6602925B4B4F2FPQ/244?accountid=14887>, data publikacji 25.06.2016, pobrano 26.03.2017.
- Bremner Ch., *Take your language with you, British told*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799810315/96979FC639184029PQ/16?accountid=14887>, data publikacji 28.06.2016, pobrano 27.03.2017.
- Carr R., *EU referendum tests families, friends and notions of ourselves: Sir Carr R. argues that staying in an improved union is the only way to go*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793863972/964B1A4F493149C4PQ/482?accountid=14887>, data publikacji 06.06.2016, pobrano 16.03.2017.
- Charter D., *Don't Leave us now, Germany urges „trustworthy” Britain*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793718264/E8B76FCD8BAC4560PQ/123?accountid=14887>, data publikacji 4.06.2016, pobrano 14.03.2017.
- Charter D., *Is it worth it? The true price of union*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796807490/21C99AEF5D3B4E13PQ/42?accountid=14887>, data publikacji 15.06.2016, pobrano 24.03.2017.
- Charter D., *Merkel breaks silence to warn that Brexit will isolate Britain*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793529632/2369E54A3C14408FPQ/197?accountid=14887>, data publikacji 3.06.2017, pobrano 13.03.2017.
- Charter D., *Security and the world stage*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797087045/931FB07824A9482BPQ/16?accountid=14887>, data publikacji 16.06.2016, pobrano 24.03.2017.
- Charter D. et al., *Brussels is ready to drive a hard bargain on free trade: Norway, Canada and Switzerland offer some chastening lessons, write David Charter and Bruno Waterfield*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799333052/DD6602925B4B4F2FPQ/229?accountid=14887>, data publikacji 25.06.2016, pobrano 26.03.2017.
- Coates S., *Britain on course for Brexit after poll surge: Seven-point lead in record YouGov survey EU referendum*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796136083/A6E53AA33BC44584PQ/3?accountid=14887>, data publikacji 14.06.2016, pobrano 23.03.2017.
- Coates S., *Campaign to Leave is more honest, say voters*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794088819/49305EB55B4B4FC4PQ/98?accountid=14887>, data publikacji 7.06.2016, pobrano 20.03.2017.
- Coates S., *Congress rebukes Obama over Brexit*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797851187/FC2B0771E1654CA5PQ/178?accountid=14887>, data publikacji 20.06.2016, pobrano 24.03.2017.
- Coates S., *Court jester Johnson is leading squalid campaign, blasts Major*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793863788/964B1A4F493149C4PQ/126?accountid=14887>, data publikacji 6.06.2016, pobrano 16.03.2017.
- Coates S., *Protecting trade will come at a price, claims Osborne*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800116638/96A46A85C8B948A6PQ/82?accountid=14887>, data publikacji 29.06.2016, pobrano 27.03.2017.
- Coates S. et al., *Canada model most likely for UK*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797851018/FC2B0771E1654CA5PQ/150?accountid=14887>, data publikacji 20.06.2016, pobrano 24.03.2017.
- Coates S. et al., *Disunited Kingdom: families at war as Leave takes back the lead*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1798205151/4E89EA7339E4E4APQ/152?accountid=14887>, data publikacji 21.06.2016, pobrano 25.03.2017.
- Coates S. et al., *Leave resists Brussels call for Britain to go quickly*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799333298/DD6602925B4B4F2FPQ/49?accountid=14887>, data publikacji 25.06.2016, pobrano 27.03.2017.
- Coates S. et al., *May is Tory favourite after surge in support: Javid and Crabb consider joint leadership bid... but poll puts May in prime position*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799809211/96979FC639184029PQ/11?accountid=14887>, data publikacji 28.06.2016, pobrano 27.03.2017.

- Corbyn Not Credible: *It is still not clear where the Labour leader stands on Europe*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1795829890/D76F16672C3C44F9PQ/308?accountid=14887>, data publikacji 13.06.2016, pobrano 23.03.2017.
- Day of Breckoning: However Britain votes today, change is coming to Europe. The bureaucrats in Brussels must embrace it or be swept away*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1798957891/F03A0667C74B4F59PQ/340?accountid=14887>, data publikacji 23.06.2016, pobrano 25.03.2017.
- Dyson J., *It's our last chance. To Remain would be an act of self-harm*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1798645885/15E4BFC6CA6046E0PQ/169?accountid=14887>, data publikacji 22.06.2016, pobrano 25.03.2017.
- Fisher L., *Brexit camp warns of 80m population*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793863853/964B1A4F493149C4PQ/138?accountid=14887>, data publikacji 6.06.2016, pobrano 16.03.2017.
- Fisher L., *Britain „faces a Pounds 2bn bill from Brussels if we stay”*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793863438/964B1A4F493149C4PQ/125?accountid=14887>, data publikacji 6.06.2016, pobrano 16.03.2017.
- Fisher L., *MPs could still vote against Brexit*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799521246/12900C2612F746FFPQ/101?accountid=14887>, data publikacji 27.06.2016, pobrano 27.03.2017.
- Ford R., *Battle of the bulge: 2 million EU migrants arrive in decade: Plenty of zingers (and howlers) but who won the great debate?*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1795438432/AF0CE5FCB2C24FB3PQ/89?accountid=14887>, data publikacji 10.06.2016, pobrano 22.03.2017.
- Forward Without Rancour: Brexit's full impact on Britain's identity and role in the world will take years to gauge, but there is no turning back*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799332181/DD6602925B4B4F2FPQ/448?accountid=14887>, data publikacji 25.06.2016, pobrano 26.03.2017.
- Francis E., *Cameron's migration ultimatum: EU must allow numbers to be curbed in Britain. Cameron gives final warning on migration*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800116633/96A46A85C8B948A6PQ/2?accountid=14887>, data publikacji 29.06.2016, pobrano 27.03.2017.
- Francis E., *Corbyn launches rescue bid as Labour supporters flood Brexit camp: Corbyn steps up to lead all-out drive for Remain campaign*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1795830280/D76F16672C3C44F9PQ/1?accountid=14887>, data publikacji 13.06.2016, pobrano 23.03.2017.
- Francis E., *Exports would take decades to get over Brexit, says trade chief: THE EU REFERENDUM*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794088609/49305EB5B4B4FC4PQ/100?accountid=14887>, data publikacji 7.06.2016, pobrano 20.03.2017.
- Francis E., *Final polls Leave Britain's future on a knife edge: Leaders make their final pleas*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1798958095/F03A0667C74B4F59PQ/3?accountid=14887>, data publikacji 23.06.2016, pobrano 25.03.2017.
- Francis E., *Hague accuses Leave of fantasy economics*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794354569/4AFAC14A21554CC8PQ/113?accountid=14887>, data publikacji 8.06.2016, pobrano 20.03.2017.
- Francis E., *Johnson and Gove pledge to curb immigration after Brexit*, „The Times”, dostep online <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1792711709/C71C57BDA0E04F69PQ/5?accountid=14887>, data publikacji 1.06.2016, pobrano 17.02.2017.
- Francis E., *Osborne to raise taxes if voters go for Brexit: Emergency budget 'would put 2p on basic rate 'Tory threat to scupper emergency cuts*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796797031/21C99AEF5D3B4E13PQ/21?accountid=14887>, data publikacji 15.06.2016, pobrano 24.03.2017.
- Francis E. et al., *Brexit 'would cause at least seven years of uncertainty': THE EU REFERENDUM*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1795830056/D76F16672C3C44F9PQ/153?accountid=14887>, data publikacji 13.06.2016, pobrano 23.03.2017.
- Francis E. et al., *Europe links were key to my \$1bn funding, Gates warns: THE EU REFERENDUM*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797494495/A97FB264B0A44BFDQP/65?accountid=14887>, data publikacji 17.06.2016, pobrano 24.03.2017.
- Francis E. et al., *Foreigners get polling cards by mistake after computer glitch: EU referendum*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793529492/2369E54A3C14408FPQ/168?accountid=14887>, data publikacji 3.06.2017, pobrano 13.03.2017.
- Francis E. et al., *Osborne attacks “uncosted and unworkable” Brexit proposals*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793126032/E86C18E2F2DE43FEPQ/13?accountid=14887>, data publikacji 2.06.2016, pobrano 17.02.2017.
- Gove M., *Would you now vote to join? If not, then why opt to stay in?: COMMENT Gove M. says the big question is whether we control the EU or whether it is in control of us*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797119094/931FB07824A9482BPQ/76?accountid=14887>, data publikacji 16.06.2016, pobrano 24.03.2017.
- Half of British laws come from Brussels: Fact or fiction?*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796135804/A6E53AA33BC44584PQ/30?accountid=14887>, data publikacji 14.06.2016, pobrano 23.03.2017.
- Hall A., *Germany's EU threat to Britain: Vote Brexit and you lose single market access*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1795618289/C4C1381C7E9433DPQ/3?accountid=14887>, data publikacji 11.06.2016, pobrano 22.03.2017.
- Hope v Experience: the first television set-pieces of the referendum campaign have showed that Brexiteers are winning on immigration and Remainers on economy*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793719103/E8B76FCD8BAC4560PQ/409?accountid=14887>, data publikacji 4.06.2016, pobrano 14.03.2017.
- Keate G. et al., *Sturgeon will talk to Brussels about staying in EU if Britain votes Leave*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797494823/A97FB264B0A44BFDQP/95?accountid=14887>, data publikacji 17.06.2016, pobrano 24.03.2017.

- Lea R. et al., *London needs its freedom, argues mayor*, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800106203/198A8085FE8494CPQ/493?accountid=14887>, data publikacji 29.06.2016, pobrano 27.03.2017.
- Leaders' debate: the key moments*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794357272/4AFAC14A21554CC8PQ/115?accountid=14887>, data publikacji 8.06.2016, pobrano 20.03.2017.
- Leadsom A., *MPs must unite and implement the people's wishes*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799521351/12900C2612F746FFPQ/60?accountid=14887>, data publikacji 27.06.2016, pobrano 27.03.2017.
- Lewis M., *No right answer in game of chance*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794088717/E9118C74BF3142C5PQ/121?accountid=14887>, data publikacji 7.06.2016, pobrano 20.03.2017.
- London could lose right to euro trading after Brexit*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1798645917/15E4BFC6CA6046E0PQ/597?accountid=14887>, data publikacji 22.06.2016, pobrano 25.03.2017.
- Majcherek J., *W izolacji*, „The Times”, <http://fakty.interia.pl/opinie/majcherek/news-w-izolacji,nId,2386357>, data publikacji 25.04.2017, pobrano 26.04.2017.
- Montgomerie T., *If we don't break free today, we never will: The EU and US have paralysed political systems where it's almost impossible to get anything done. Britain can be different*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1798958065/F03A0667C74B4F59PQ/314?accountid=14887>, data publikacji 23.06.2016, pobrano 25.03.2017.
- Montgomerie T., *New Tory leader must stick to the Brexit vision: From immigration control to NHS money, the Leave campaign made its position clear. The next PM must follow its lead*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800376581/97FB35B3D5414DD6PQ/372?accountid=14887>, data publikacji 30.06.2016, pobrano 28.03.2017.
- Montgomerie T., *We need an alliance of separate states not one nation state called Europe: LEAVE*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796135994/836B097966194364PQ/157?accountid=14887>, data publikacji 14.06.2016, pobrano 23.03.2017.
- Nixon S., *Near-In or Far-Out? Both options will result in pain for the UK*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800377258/97FB35B3D5414DD6PQ/549?accountid=14887>, data publikacji 30.06.2016, pobrano 28.03.2017.
- Nixon S., *Staying in Europe is the best way to help home-grown entrepreneurs*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793126026/3BC355D7268843FFPQ/479?accountid=14887>, data publikacji 2.06.2016, pobrano 17.02.2017.
- Nixon S., *Stop thinking about jobs as British and realize that they are European*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794771226/3CBBDC6D7C4048ECPQ/507?accountid=14887>, data publikacji 9.06.2016, pobrano 21.03.2017.
- O'Neil S., *Poles and Muslims are targeted amid sudden rise in hate crime: News Brexit: around Britain*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799521696/12900C2612F746FFPQ/140?accountid=14887>, data publikacji 27.06.2016, pobrano 27.03.2017.
- O'Neill S., *Surge in Britons keen to move abroad*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800117638/96A46A85C8B948A6PQ/138?accountid=14887>, data publikacji 29.06.2016, pobrano 27.03.2017.
- Osborne G. et al., *Economy will pay heavy price for a vote to Leave*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796797076/21C99AEF5D3B4E13PQ/154?accountid=14887>, data publikacji 15.06.2016, pobrano 24.03.2017.
- PAP, *Karczewski: będziemy dbać, by Polacy na Wyspach mieli zagwarantowane prawa socjalne*, „The Times”, <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/ue/karczewski-bedziemy-dbac-by-polacy-na-wyspach-mieli-zagwarantowane-prawa-socjalne/6dzw5z>, data publikacji 29.03.2017, pobrano 26.04.2017.
- PAP, *Wiceszef MSZ: uruchomienie Brexitu nie powinno być pretekstem do zmiany sytuacji Polaków na Wyspach*, „The Times”, <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/ue/wiceszef-msz-uruchomienie-brexitu-nie-powinno-byc-pretekstem-do-zmiany-sytuacji/8j7nny>, data publikacji 29.03.2017, pobrano 26.04.2017.
- Ridley M., *An exciting world is waiting outside the EU: If we don't go global on Thursday, we'll condemn ourselves to joining a painful project to turn a continent into a country*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1797850698/FC2B0771E1654CA5PQ/291?accountid=14887>, data publikacji 20.06.2016, pobrano 24.03.2017.
- Rifkind M., *Are we giving too much sovereignty to Brussels? Certainly not*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793719267/E8B76FCD8BAC4560PQ/415?accountid=14887>, data publikacji 4.06.2016, pobrano 14.03.2017.
- Savage M. et al., *Migrants from EU bad for NHS, schools and housing, say voters: The EU Referendum*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1793126140/E86C18E2F2DE43FEPQ/112?accountid=14887>, data publikacji 2.06.2017, pobrano 17.02.2017.
- Scarlett J., *Leaving the EU puts our security at risk: We need to maintain close intelligence ties with our European partners if we are to face down growing global threats*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1795621463/C4C1381C7E9433DPQ/438?accountid=14887>, data publikacji 11.06.2016, pobrano 22.03.2017.
- Sherman J. et al., *Letwin will lead Brexit unit of top civil servants*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799809467/96979FC639184029PQ/39?accountid=14887>, data publikacji 28.06.2016, pobrano 27.03.2017.
- Stuart G. et al., *Workers' rights will be safe after Brexit*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1796136296/836B097966194364PQ/401?accountid=14887>, data publikacji 14.06.2016, pobrano 23.03.2017.
- Swirling G., *Don't Leave us this way, say Swedes as EU vote looms*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794771063/C5002CD34A8F467EPQ/526?accountid=14887>, data publikacji 9.06.2016, pobrano 21.03.2017.
- Tyrie A., *Sacrificing influence and control is not a price worth paying: Comment*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1795830255/D76F16672C3C44FPQ/173?accountid=14887>, data publikacji 13.06.2016, pobrano 23.03.2017.
- Waterfield B., *... but Juncker still welcomes Sturgeon with open arms*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1800375848/97FB35B3D5414DD6PQ/150?accountid=14887>, data publikacji 30.06.2016, pobrano 28.03.2017.

Westminster told it will take decade to unpick laws, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799521783/12900C2612F746FFPQ/111?accountid=14887>, data publikacji 27.06.2016, pobrano 27.03.2017.

Whittell G., *Immigration will soon kill off the EU, says Trump*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1799521058/12900C2612F746FFPQ/3?accountid=14887>, data publikacji 27.06.2016, pobrano 27.03.2017.

Wollaston S., *Leave's health claims are shameful*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794771508/3CBBDC6D7C4048ECPQ/92?accountid=14887>, data publikacji 9.06.2016, pobrano 21.03.2017.

Young D., *Ignore the WTO – we'd be better out with Brexit David Young*, „The Times”, <http://search-1proquest-1com-1atoz.han.buw.uw.edu.pl/docview/1794354909/4AFAC14A21554CC8PQ/306?accountid=14887>, data publikacji 8.06.2016, pobrano 20.03.2017.

STRONY INTERNETOWE

Polonia w Wielkiej Brytanii, https://pl.wikipedia.org/wiki/Polonia_w_Wielkiej_Brytanii, wielkość dotyczy roku 2015, pobrano 11.02.2017.

Quality press, https://en.wikipedia.org/wiki/Quality_press, pobrano 28.03.2017.

Referendum w Wielkiej Brytanii w 2016 roku, https://pl.wikipedia.org/wiki/Referendum_w_Wielkiej_Brytanii_w_2016_roku, pobrano 29.03.2017.

British Brexit referendum as seen in “The Times” articles published in June 2016

PATRYK KAŁOWSKI

The Institute of Social Policy of the University of Warsaw

SUMMARY: *The paper presents the analysis of the coverage of political campaign both in favour and against leaving the EU by the British journal „The Times”. The author focuses on June 2016, i.e. last weeks of the campaign and a week after the referendum. The Leavists (Leave, Vote Leave), politicians fostering Brexit were mostly focused on immigration. Their opponents, the Remainers (Remain, Britain Stronger in Europe) were either showing the positive contribution of the EU into Britain or presenting the negative possibilities and scenarios after Brexit. The Author also reviews and analyses the collected writings and selected the “topics of the day”, the most popular theme in each daily issue in June 2016. The three most popular topics were: “international judgment”, “economy” and “future after Brexit” (with “immigration” as joint third place). The Author also raises the topic of Brexit influence on social (and public) policy of the United Kingdom.*

KEY WORDS: *Brexit, United Kingdom, „The Times”, referendum, EU, European Union, media, press review.*